

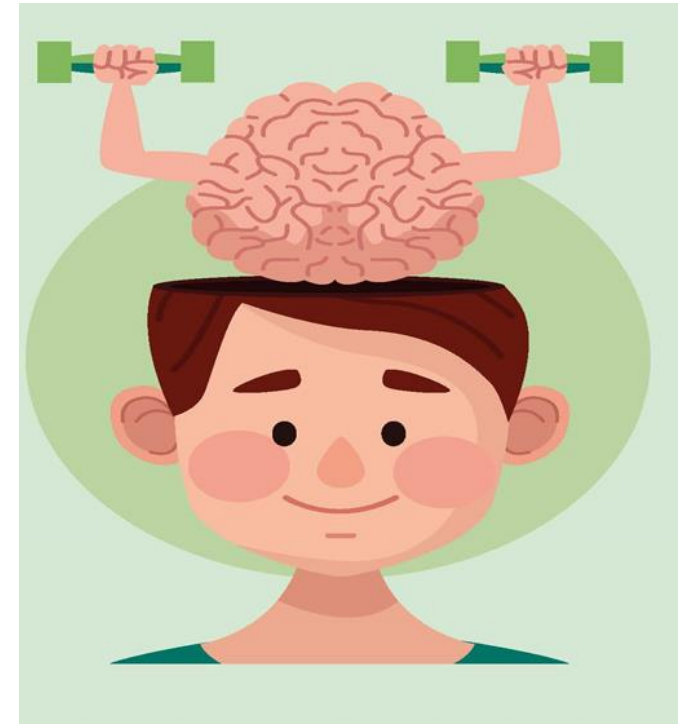
Hvad er DLD?

DLD-Venlig skole og DLD-Venlig undervisning

Literacydag 2024/25

V. Henriette Laudal Iversen & Sine
Hornemann

Logopæder, PPL Silkeborg

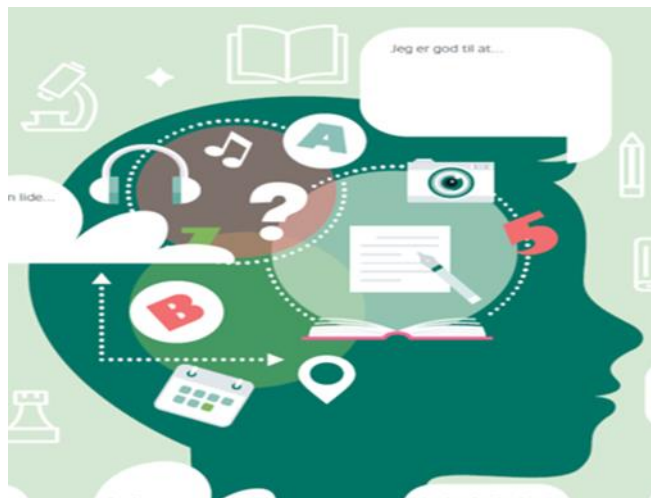
Indhold –Del 1

Hvad er DLD?

Udredning: Hvem? Hvordan? Komplexitet i udredning

Tegn på DLD

Slides bliver delt
efterfølgende

Materialer
udleveres

Opklarende
spørgsmål er
velkomne
undervejs

FORMODNING OM DLD - SKOLENS HANDLEMULIGHEDER

Summeøvelse

Hvad tror du, at der ofte er blevet *sagt* om *elev*en der ikke byder ind i undervisningen eller i gruppearbejde?

-og *hvad tror du* klassekammeraterne tænker?

Eleven har
DLD

Eleven er
genert

"der er noget"

Den stille
søde pige

Eleven er
uoplagt

Den
uopmærksomme
dreng

Eleven er
usikker

Han ligner sin far.
Jeg var heller
ikke så meget for
skolen

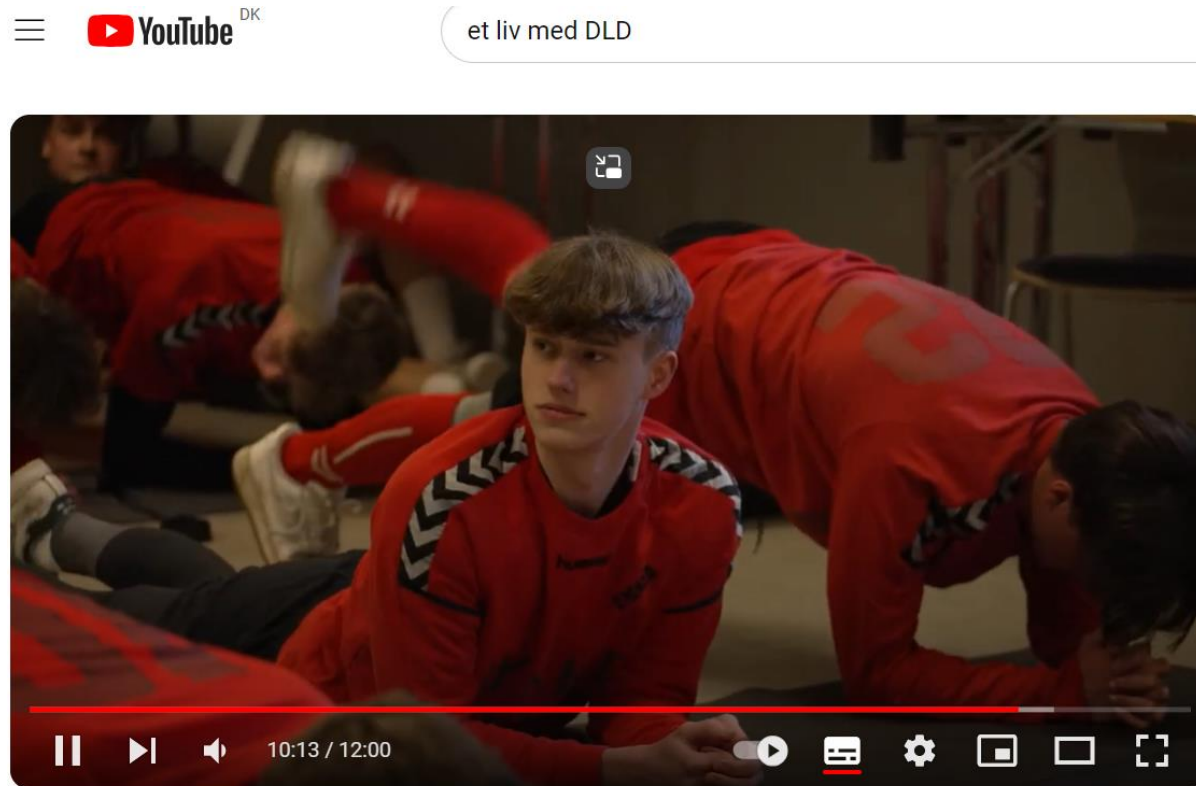
Eleven er ordblind

Eleven er flersproget

Undervisningen er for
svær

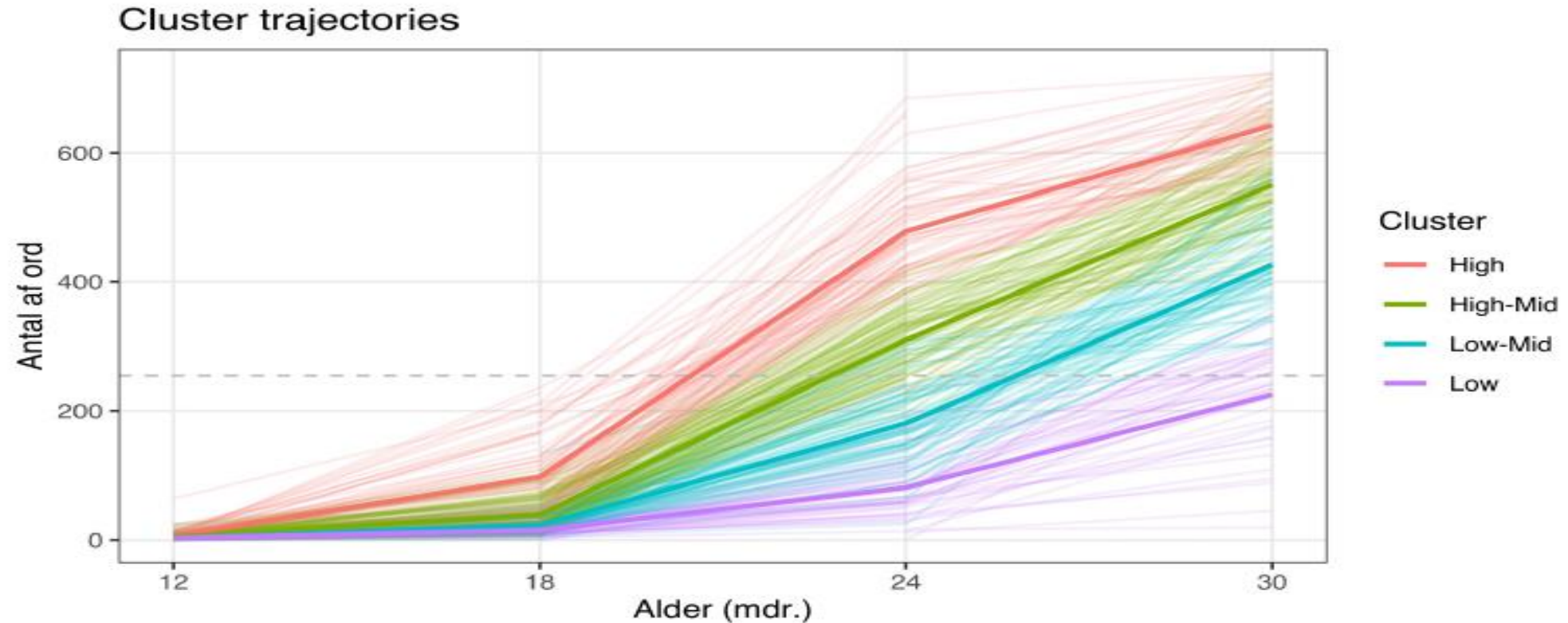
Film med Gabriel 17 år

Film med DLD

https://www.youtube.com/watch?v=Rz8oQ_2kuJE

Sproglige forskelle optræder tidligt i livet..... fra "*Late talkers til elever med DLD*"

Studie fra sep. 2022 Trygfondens Børneforskningscenter, Trecca & Bleses.

Mulige spor i overgangsbeskrivelsen

Placerede sig lavt i Sprogvurderingen i 3, 4 og 5 års alderen. **Modtaget Sproggaven** (8 mdr., 2 år 3 år).

Udtalefejl (logopæden har skrevet -svært ved at lydskelne)

Sagde *mig* stedet for *jeg* i 5 års alderen "*mig vil gerne ha' den grønne*"

Svært ved at forstå kollektive beskeder/flerleddede beskeder (reagerer anderledes end ventet)

Svært ved at bruge sproget i leg/forhandling "*kunne vi ik' sige at jeg får politibilen og så får du racerbilen*"

Elsker at køre på mooncar eller konstruere (det kræver ikke nødvendigvis meget sprog -derfor foretrækker mange børn med sproglige udfordringer disse lege)

Siger "*den der*" og "*det der*" og peger frem for at anvende præcise ord

Svært ved at udtrykke tanker/behov, svært ved at forklare sig

Svært ved at forstå *spørgsmål-svar dialoger*. Siger måske: "*jeg må få en is*", men mener "*må jeg få en is*"? Det kan skabe uheldig respons på kommunikationen.

Hvad er DLD?

Udviklingsmæssig sprogforstyrrelse

Developmental	Indikerer at det er opstået under udviklingen (tidlig barndom) og ikke på et senere tidspunkt
Language	Betyder at barnet kan have vanskeligheder med forskellige dele af sproget –ordforråd, sprogforståelse, fonologi, grammatik og pragmatik (brug af sprog/kommunikation i sociale sammenhænge)
Disorder	Betyder at det er en udviklingsmæssig forstyrrelse. Den er vedvarende og adskiller sig fra barnet der <i>blot</i> er forsinket. Et barn med DLD vil kunne udvikle sig men vil vedvarende have sværere ved at tage fra på sproglig læring.

**Mindre
talent for
sprog**

Rikke Vang
Christensen

Sproglige områder

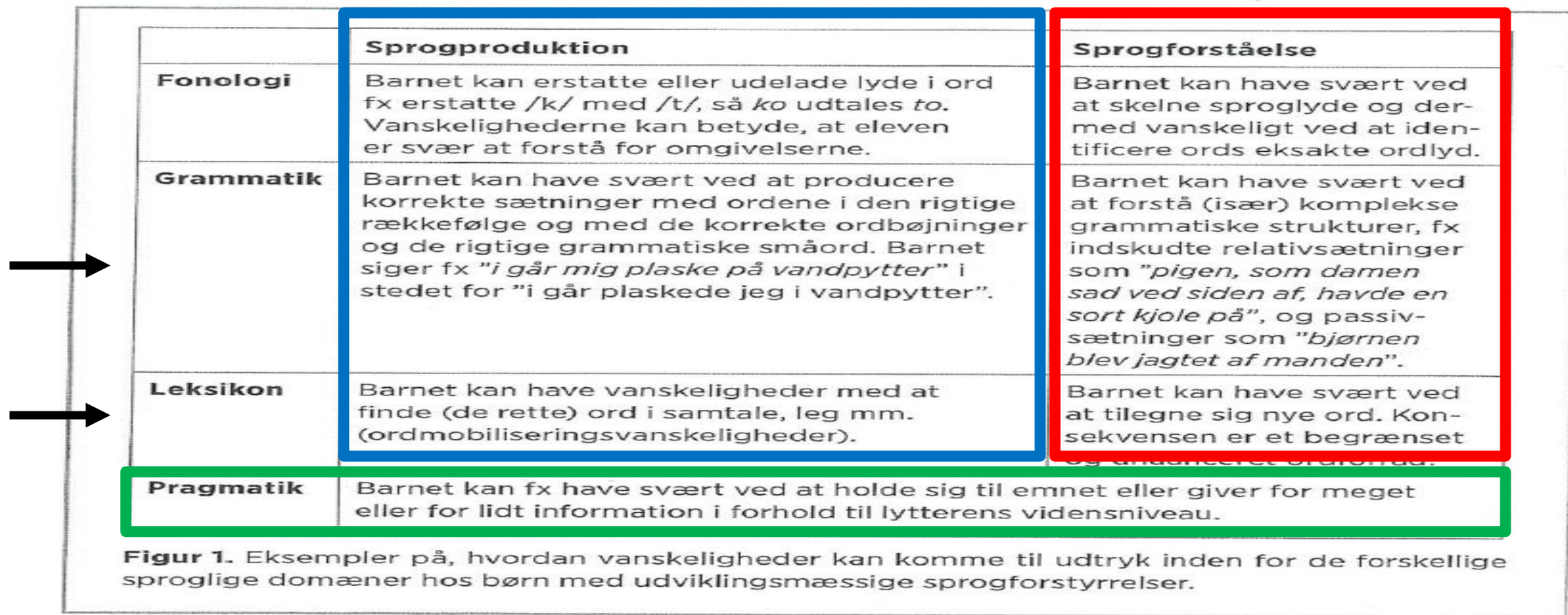
Kilde: Literacydidaktik af Friis Karen m.fl

	Sprogproduktion	Sprogforståelse
Fonologi	Barnet kan erstatte eller udelade lyde i ord fx erstatte /k/ med /t/, så <i>ko</i> udtales <i>to</i> . Vanskelighederne kan betyde, at eleven er svær at forstå for omgivelserne.	Barnet kan have svært ved at skelne sproglyde og dermed vanskeligt ved at identificere ords eksakte ordlyd.
Grammatik	Barnet kan have svært ved at producere korrekte sætninger med ordene i den rigtige rækkefølge og med de korrekte ordbøjninger og de rigtige grammatiske småord. Barnet siger fx " <i>i går mig plaske på vandpytter</i> " i stedet for " <i>i går plaskede jeg i vandpytter</i> ".	Barnet kan have svært ved at forstå (især) komplekse grammatiske strukturer, fx indskudte relativsætninger som " <i>pigen, som damen sad ved siden af, havde en sort kjole på</i> ", og passivsætninger som " <i>bjørnen blev jagtet af manden</i> ".
Leksikon	Barnet kan have vanskeligheder med at finde (de rette) ord i samtale, leg mm. (ordmobiliseringsvanskeligheder).	Barnet kan have svært ved at tilegne sig nye ord. Konsekvensen er et begrænset og unuanceret ordforråd.
Pragmatik	Barnet kan fx have svært ved at holde sig til emnet eller giver for meget eller for lidt information i forhold til lytterens vidensniveau.	

Figur 1. Eksempler på, hvordan vanskeligheder kan komme til udtryk inden for de forskellige sproglige domæner hos børn med udviklingsmæssige sprogforstyrrelser.

Sproglige områder

Kilde: Literacydidaktik af Friis Karen m.fl

	Sprogproduktion	Sprogforståelse
Fonologi	Barnet kan erstatte eller udelade lyde i ord fx erstatte /k/ med /t/, så <i>ko</i> udtales <i>to</i> . Vanskelighederne kan betyde, at eleven er svær at forstå for omgivelserne.	Barnet kan have svært ved at skelne sproglyde og dermed vanskeligt ved at identificere ords eksakte ordlyd.
Grammatik	Barnet kan have svært ved at producere korrekte sætninger med ordene i den rigtige rækkefølge og med de korrekte ordbøjninger og de rigtige grammatiske småord. Barnet siger fx <i>"i går mig plaske på vandpytter"</i> i stedet for <i>"i går plaskede jeg i vandpytter"</i> .	Barnet kan have svært ved at forstå (især) komplekse grammatiske strukturer, fx indskudte relativsætninger som <i>"pigen, som damen sad ved siden af, havde en sort kjole på"</i> , og passivsætninger som <i>"bjørnen blev jagtet af manden"</i> .
Leksikon	Barnet kan have vanskeligheder med at finde (de rette) ord i samtale, leg mm. (ordmobiliseringsvanskeligheder).	Barnet kan have svært ved at tilegne sig nye ord. Konsekvensen er et begrænset og ændret ordforråd.
Pragmatik	Barnet kan fx have svært ved at holde sig til emnet eller give for meget eller for lidt information i forhold til lytterens vidensniveau.	

Figur 1. Eksempler på, hvordan vanskeligheder kan komme til udtryk inden for de forskellige sproglige domæner hos børn med udviklingsmæssige sprogforstyrrelser.

Diagnose –definition Silkeborg

OM DLD:

DLD (Developmental Language Disorder) er en diagnose der medfører, at eleven har en langsom og besværlig sprogtilegnelse, og dermed har vedvarende sproglige udfordringer. Det betyder, at det er svært for eleven at tilegne sig sprog, bearbejde sprog og udtrykke sig sprogligt. De sproglige udfordringer forsvinder ikke, men eleven kan sagtens udvikle sig sprogligt - udviklingen tager bare længere tid og kræver vedvarende hjælp fra omgivelserne. Man kan sammenligne det med elever, der er ordblinde, som også skal have ekstra hjælp til at lære at læse.

Forekomst

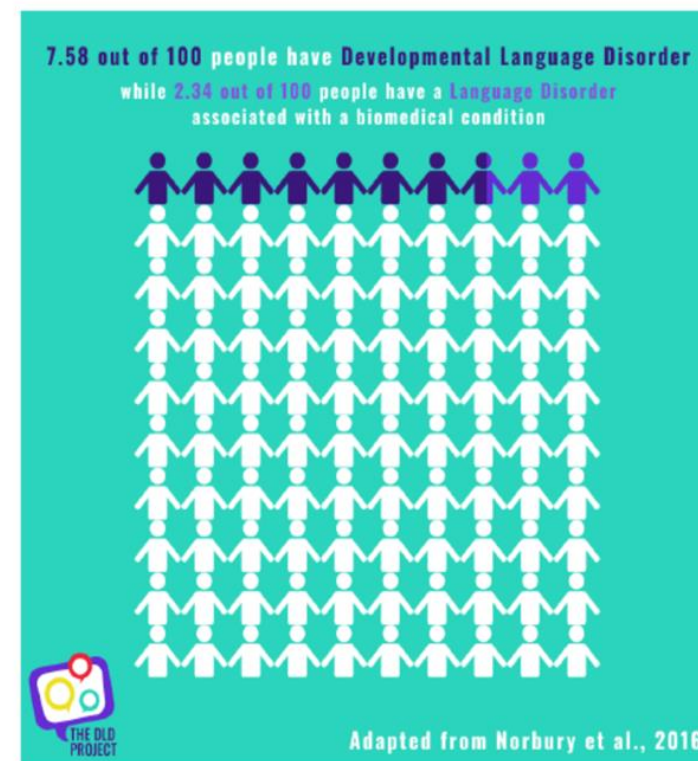
Man estimerer at:

7-8% af alle børn har DLD.

Det svarer til 1½-2 elever i hver klasse

2,3% har DLD associeret med "andet"

Flest drenge har DLD

Typisk

Forsinket

Atypisk

Sproglige udfordringer på et kontinuum

DLD:

- Vedvarende
- Sprogproduktion og for en del sprogforståelse samt ofte brug af sproget er langt under det forventede for alderen
- Begrænser barnets evne til at kommunikere og lære
- De sproglige udfordringer forstyrrer barnet i hverdagen (hjemme, fritid, skole)

Milde
vanskeligheder

Omfattende
vanskeligheder

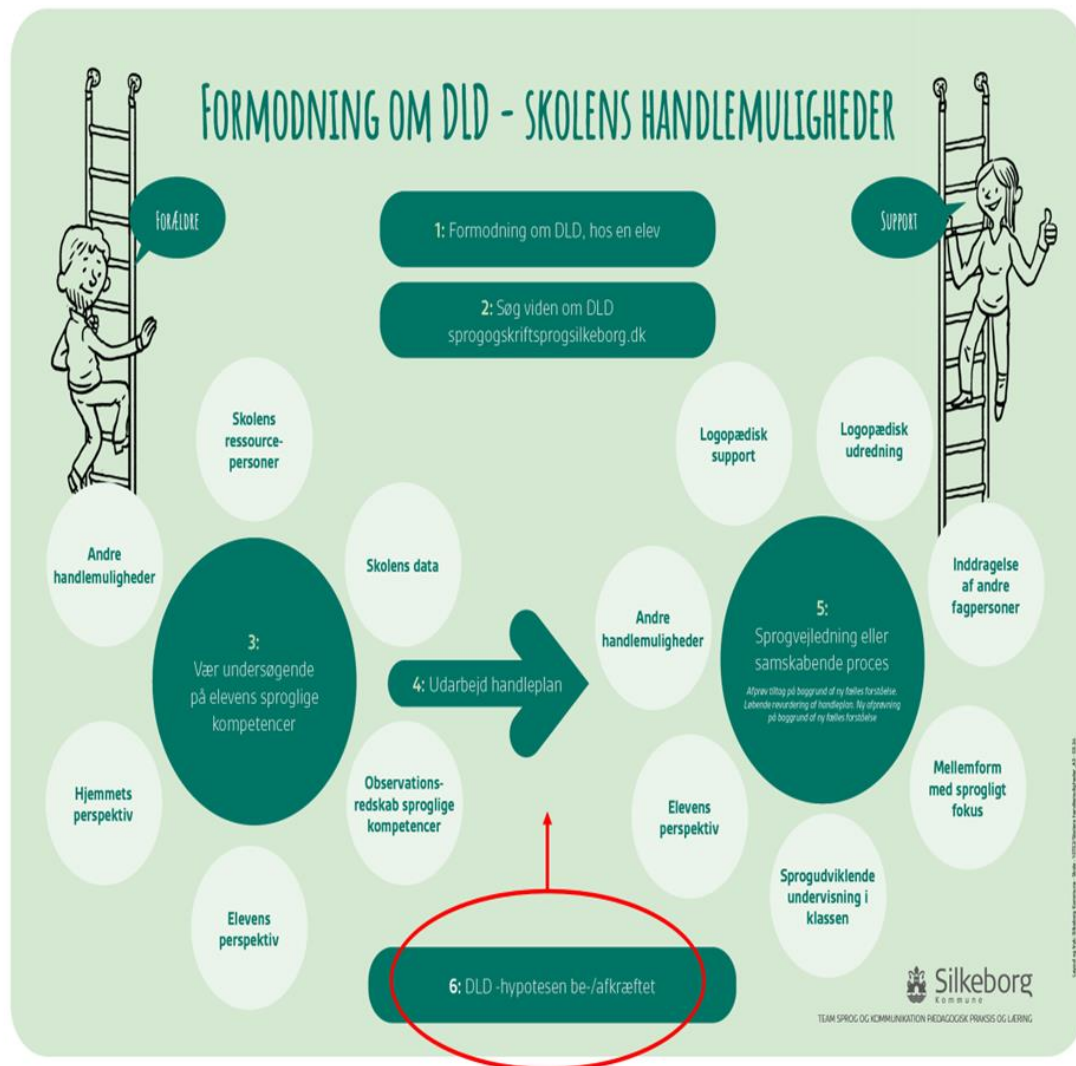
Forbigående
vanskeligheder

Vedvarende
vanskeligheder

Udredning af DLD

HVEM, HVORDAN, KOMPLEKSITET

Hvem: Logopæden kan stille diagnosen

Det er nyt at logopæden kan stille diagnosen DLD

Tværfaglig tilgang

Forældrenes viden og barnets historik er afgørende

Skolens data og viden er afgørende

Kender du skolens logopæd, og ved du hvordan han/hun kan kontaktes?

Hvordan udredes for DLD

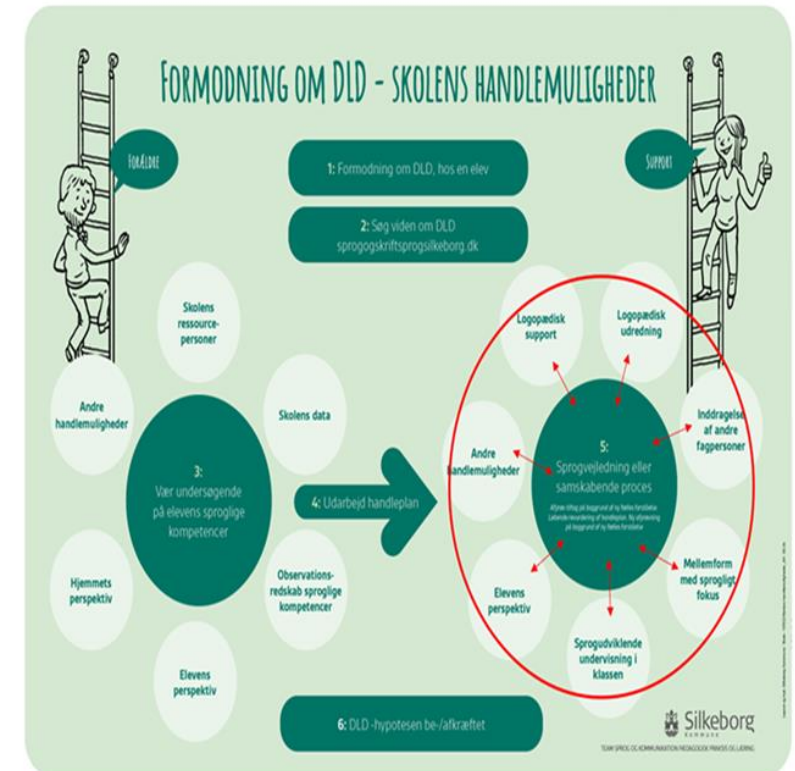
Proces

Der findes ikke én test der kan vise DLD

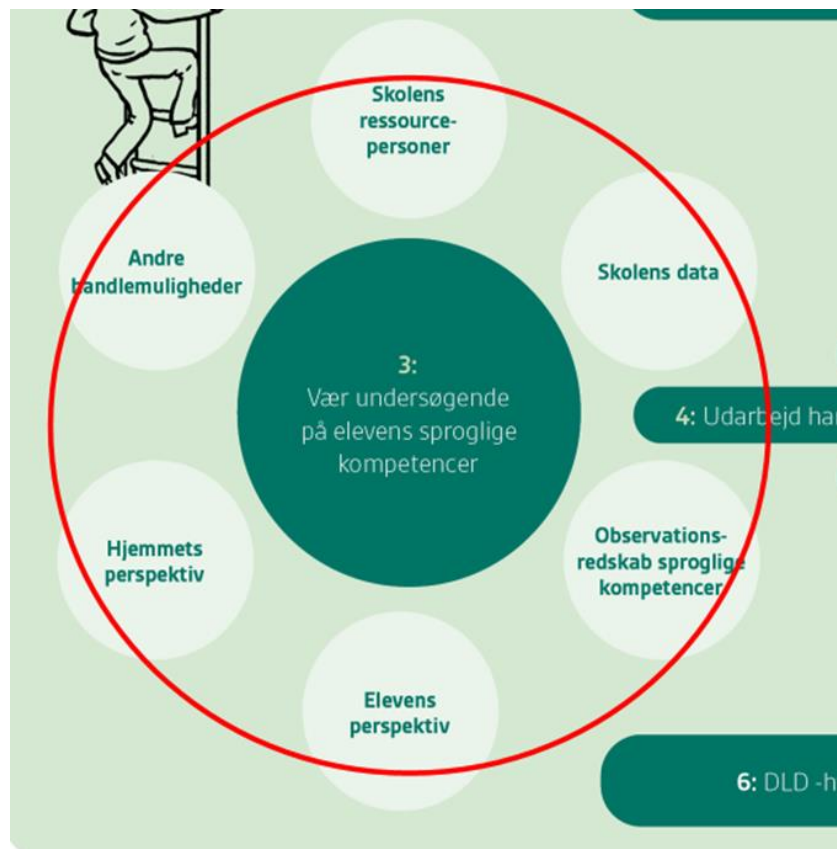
Pejlemærker:

Formelt sprog vs. funktionelt sprog

Ekspressivt sprog	Receptivt sprog	Kognition	Sprogbrug (pragmatik)
Ord Grammatik Udtale Spontantale	Forståelse	Hukommelse (arbejds-) Processeringshastighed Overblik	Sprog i samspil

Hvordan samarbejder vi om at udrede? Skole-hjem-logopæd

Praksisviden fra undervisning
Skolens data
Elevens perspektiv

Opdateret juni 2024	Obligatorisk vurderingspraksis	Mulig supplerende vurderingspraksis
Klassetrin	Obligatoriske test og prøver	Forslag til supplerende test og prøver
0. Klasse	Sprog vurdering i børnehaveklassen (uge 38-41) Riskotest for ordblindhed (alle elever maj/juni 0. kl.)	Individuel sprog vurdering (uge 39-43) Opfølgende klassebaseret sprog vurdering (uge 8-11)
1. Klasse	Ordlæseprøve 1 (sep./okt.)	Ordlæseprøve 1 (feb./marts)
2. Klasse	NT – læsning (efterår)* Ordlæseprøve (sep./okt.) DVO Nonordsstaveprøve (alle – juni)	Ordlæseprøve 2 (feb./marts) Staveprøve (forår)
3. Klasse	NT – læsning (efterår) EVALD Sætningslæseprøve 2 ** (sep./okt.) Staveprøve (efterår)***	Sætningslæseprøve 2 (feb./marts) eller Staveprøve (forår)
4. Klasse	NT – Læsning (efterår)* EVALD (sep./okt.) Staveprøve (efterår) ***	Tekstlæseprøve (feb./marts) Staveprøve (forår)
5. Klasse	EVALD (sep./okt.) Staveprøve (efterår) ***	Tekstlæseprøve (feb./marts) Staveprøve (forår)
		Staveprøver (forår)
7. Klasse	Udsagn A (okt./nov.) Staveprøve (efterår) ***	Udsagn A (april/maj) Staveprøve (forår) SK – Skriftlige Kompetencer (sept./okt.)
8. Klasse	NT – Læsning (efterår) * Udsagn B (okt./nov.) Staveprøve (efterår) ***	Udsagn B (april/maj) Staveprøve (forår) Webprøver efterår/forår

Hvordan samarbejder vi om at udrede? Skole-hjem-logopæd

HJEMMETS VIDEN OM

Historik –tidlig sproglig udvikling

Barnets styrker/udfordringer

Interesser

Funktionsniveauet i hverdagen

Elevens perspektiv

ARVELIGHED (FAMILIÆR DISPOSITION)

"Der er ikke nogen i vores familie der er ordblinde/har sproglige vanskeligheder, men vi er ikke ligefrem læseheste, vi er en arbejderfamilie"

"Vi er ikke så sproglige hjemme hos os, vi er mere talmennesker"

"Læsning var svært....Jeg tror ikke at jeg er ordblind, men jeg kunne sgu bare ikke sidde stille i skolen"

Elevens perspektiv – Lær mig at kende

Elevens perspektiv –Sådan hjælper du mig

SÅDAN HJÆLPER DU MIG

Hjælp mig, så jeg sidder godt og kan se og høre, hvad du siger

Fortæl mig, når jeg gør det godt

Hjælp mig med at finde ud af, hvad det vigtigste er, jeg skal lære

Hvis jeg virker ukoncentreret, skal du være opmærksom på, om jeg har forstået, hvad der skal ske, og hvad jeg skal

Fortæl mig det i god tid, når det er min tur til at sige noget i klassen

Giv mig mulighed for at vise, hvad jeg kan på andre måder end at tale og skrive

Sig tingene på en anden måde, hvis jeg ikke har forstået det

Spørg mig, om jeg har brug for, at du siger det igen

Giv mig ekstra tid til at svare

Sig tingene lidt langsommere og hold pauser, når du taler

Hjælp mig med at deltage i timerne og frikvarterne med mine kammerater

Hjælp mig i gruppearbejde, så jeg kan byde ind, med det jeg kan

Hjælp mig med at få styr på betydningen og udtalen af de ord, som vi arbejder med i klassen. Fx ved at bruge ordstrategier

Hvis jeg forsøger at sige det rigtige ord, men har svært ved at finde det frem, må du gerne give mig valgmuligheder, som jeg kan vælge imellem

Hjælp mig med at få mulighed for, at øve nye ord mange gange

Hjælp mig med at forstå, hvad nye ord betyder

Brug billeder og symboler sammen med dine ord, når du forklarer

Når du giver mig instruktioner, så må du også gerne skrive dem ned eller gøre dem visuelle

UNDERSVISNING

GRUPPEARBEJDE

FRIKVARTER

TEAM SPROG OG KOMMUNIKATION PÆDAGOGISK PRAKSIS OG LÆRING

TEAM SPROG OG KOMMUNIKATION -PPL SILKEBORG

Kompleksitet i udredningen

Et eller flere sproglige områder
kan være ramt

Vanskelighederne transformerer sig
i takt med alder og udvikling

Der kan være *"andet"*

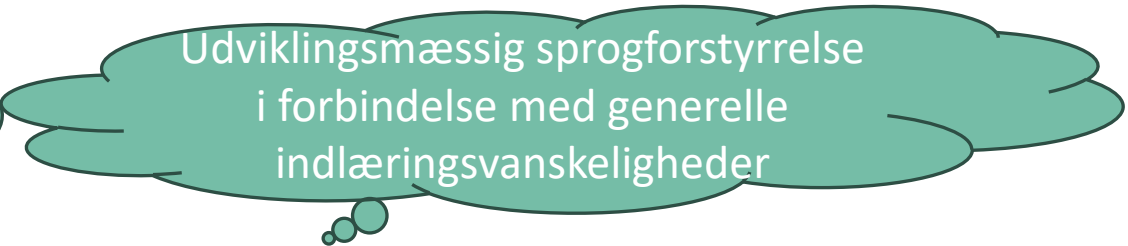

Komorbiditet og eksklusionskriterier

DLD kan optræde sammen med andre neuroudviklingsmæssige forstyrrelser	Man kalder det IKKE DLD, hvis tilstanden kan forklares med.....
Opmærksomhedsforstyrrelse (ADHD, ADD)	ASF (autismespektrumforstyrrelse)
Ordblindhed (det estimeres at 50 % af de ordblinde også har DLD)	Høretab (DLD må ikke skyldes høretabet i sig selv)
Nedsatte eksekutive funktioner	Cerebral parese
APD (Auditory processing disorder)	Selektiv mutisme
Adfærdsproblematikker (pragmatik)	Hjerneskode (traume, epilepsi, meningitis)
	Nedsatte intellektuelle evner

Sprogforstyrrelse
i forbindelse
med ASF

Udviklingsmæssig sprogforstyrrelse
i forbindelse med generelle
indlæringsvanskeligheder

Sprogforstyrrelse
associeret med
epilepsi

Hvad betyder komorbiditet for udredningsprocessen

I værste fald at vi misforstår eleven

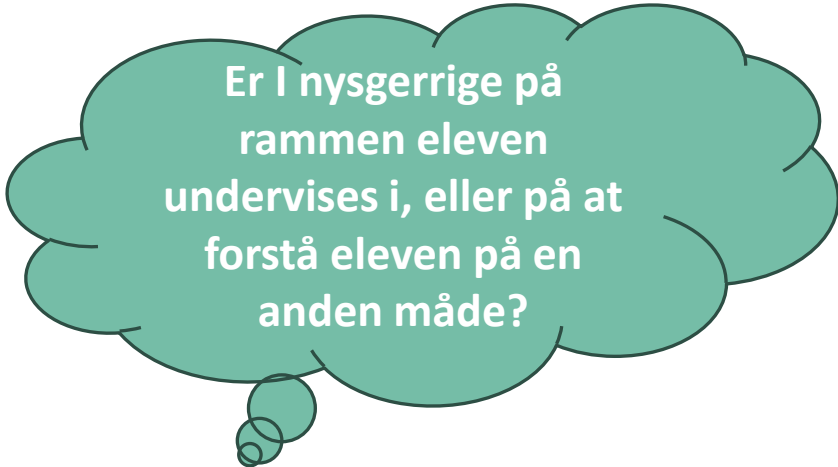
At udredningen kan være vanskelig og tage lang tid

At vi må samarbejde tværfagligt (samskabende)

Hvis eleven har belastningssymptomer som angst eller stress kan vi måske ikke udrede for DLD

Samskabende proces

Er I nysgerrige på
rammen eleven
undervises i, eller på at
forstå eleven på en
anden måde?

Kompleksitet

Udredning af flersprogede elever

Hvor længe har eleven været eksponeret for dansk? Hvornår skal vi være bekymrede?

Kendskab til sætningskonstruktionen på 1. sproget

Begrænsninger i testmateriale

Tid.....

Hvad gør vi så?

Forældreskemaer –anamnese, viden om 1. sproget, kommunikation i hjemmet

Tværsproglige opgaver: eks. gentagelsesopgaver (nonord)

Dynamisk vurdering: ordindlæringsopgaver, strategier (som ikke er afhængige af sprog kendskab men som handler om hvordan barnet lærer)

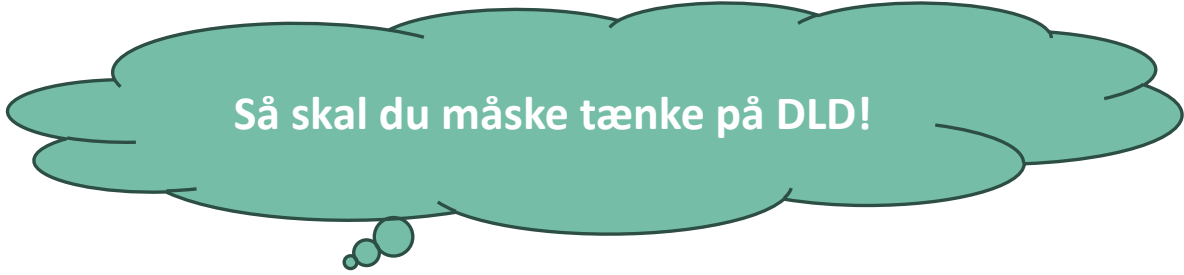
Hvornår kan vi mistænke DLD?

Hvis du som fagprofessionel over længere tid, har undret dig over, at den sproglige udvikling ikke forløber som hos andre børn.

Hvis du oplever en elev der placerer sig i gult i ordblindetesten, men som har store læsevanskeligheder -eller en ordblind der ikke profiterer som forventet af LST.

Hvis du har en flersproget elev der er udfordret på både dansk og 1. sproget/alle sprog

Hvis du oplever en elev der er udfordret kommunikativt i samspillet med klassekammeraterne

Så skal du måske tænke på DLD!

Afledte effekter af at få en DLD diagnose

Negative konsekvenser

Kan føre til stigmatisering

Ordet forstyrrelse kan være svær at kapere

Kan virke unødvendigt hvis støtte gives uanset *label*

Positive konsekvenser

Viden kan bidrage til empowerment, selvforståelse, følelse af ikke at stå alene

Give adgang til intervention, SPS, NOTA, Prøve på særlige vilkår, mellemform

Forståelse af at kravene til eleven skal justeres (lektiemængde, organisering, arbejde forud)

Hvornår har vi brug for en diagnose?

For at forstå egen
situation

For at kunne
iværksætte
rettidige indsatser

Forud for
eksamen

Forud for en
overgang

For at vurdere støttebehov
eller få adgang til
kompenserende
hjælpemidler

Kompenserende hjælpemidler og støtte

Mellemformer

LST

NOTA

Prøve på særlige vilkår

SPS støtte (ungdomsuddannelse)

Støtte –fortsat.....

NOTA: Eleven der har DLD, men som ikke er ordblind tilmeldes under ”andet” af skolelederen

Prøve på særlige vilkår: Da DLD er en funktionsnedsættelse, kan skolelederen træffe beslutning om at eleven kan gå til prøve på særlige vilkår. Formålet med prøve på særlige vilkår er at ligestille eleven med en funktionsnedsættelse (eller med lignende vanskeligheder der kan sidestilles med funktionsnedsættelsen) med øvrige elever uden funktionsnedsættelse.

Særlige prøvevilkår for elever med DLD-lignende vanskeligheder vil som oftest være forlænget tid. Forlænget tid kan være relevant ved både de skriftlige og de mundtlige prøver. Det kræver, at skolelederen vurderer at eleven har en funktionsnedsættelse eller tilsvarende.

SPS støtte: Kan søges til ,elever med DLD i forbindelse med overgang til ungdomsuddannelser, hvis det vurderes, at eleven har behov fx for støttetimer. Det kan være i forhold til at strukturere, forstå opgaver, hjælp til LST med mere. Det kræver en beskrivelse af elevens funktionsnedsættelse og behov.

Hvad kigger vi efter når vi skal opspore DLD?

Hvad mener barnet når hun siger: *Min far spiser **altid** agurker med leverpostej.....*

LEVERPOSTEJ MED AGURK

AGURK MED LEVERPOSTEJ

Hyppighed og varighed af fejl kan indikere DLD

eks. fra 14 min. udtaletest

Arvelig disposition (ordblindhed og sen til at tale –skolen var svær)

Trivsel og god sproglig udvikling (er fulgt over tid, sprogvurdering ”generel”)

Kognitive forudsætninger: Auditiv spændvidde????

Udtalefejl (idiosynkratiske processer og fysiologiske processer)

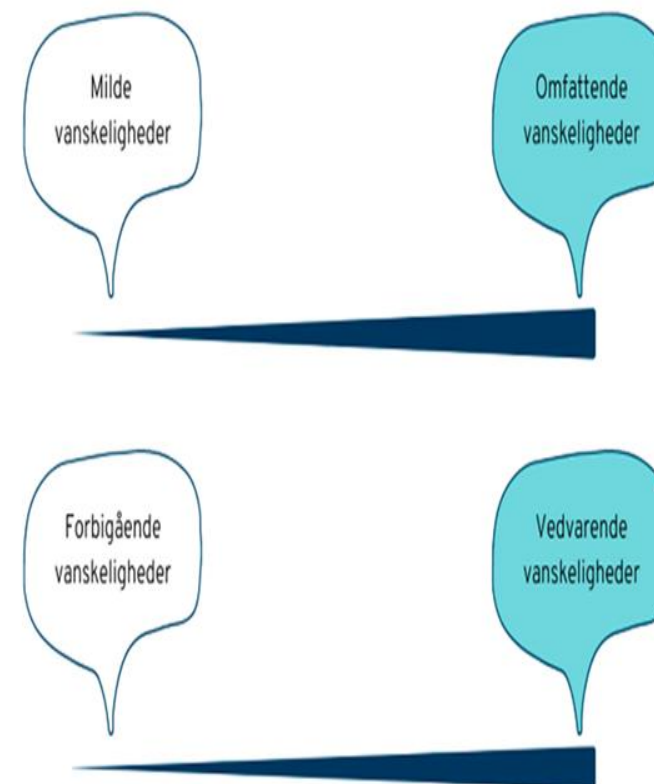
Laver mange fejl med en/et ”en glas”

Støttes af imitation (på ordniveau)

Leder efter ordene ”det er det er det er en agurker”

Min far spiser Altid – nogle gange – sjældent -aldrig

Bøjningsfejl ental/flertal (agurker –gulerødder –kartofler)

Indskoling (*typiske tegn*)

Eleven anvender ofte de samme fraser "Det er længe siden"

Afkoder/læser måske niveau, men forstår ikke det læste

Svært ved at lære klassekammeraters navne

Misforståelser i leg/frikvarter

Udfordringer med udtale, grammatik, sætningsopbygning

Udfordringer med at fortælle sammenhængende fra start til slut

Kopierer andre ved fælles beskeder

Udfordringer i forhold til at svare relevant i samtale

*OBS - Placerer sig måske i **generel** indsats i sprogvurderingen i 0. klasse*

Mellemtrin (*typiske tegn*)

Svært ved at tolke tekster "*læse mellem linjer*"

Svært ved tekstbaseret matematikopgaver

Svært ved at stille spørgsmål (det er måske allerede aflært i 4-5 års alderen)

Vil ikke være til besvær – siger ikke noget i frygt for at det tager for lang tid at finde ordene

Følelse af at løbe bagefter uden at indhente de andre (fagligt/socialt)

Profiterer ikke af LST -oplæsning af tekster (måske er de ikke *kun* ordblinde)

Udskoling (*typiske tegn*)

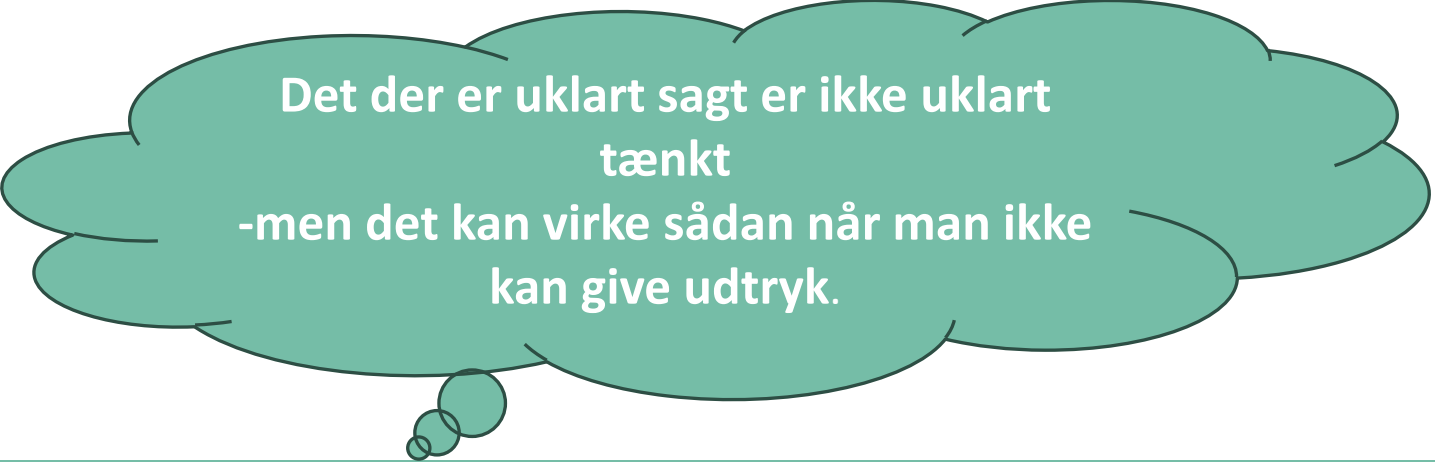
Des ældre eleven bliver, des mere bevidst om egne udfordringer

Belastningsreaktioner kan føre til **pres-stress-angst-fravær**

Svært ved smalltalk (frikvarter, omklædningsrum, på skrift -snap)

Bange for at blive til grin (*glashus/drivhus*)

Mange år til at lære camouflage-strategier

Det der er uklart sagt er ikke uklart
tænkt
-men det kan virke sådan når man ikke
kan give udtryk.

- Samtalestrategier
- Afhængighed af andre
- Undvigelse
- Nonverbal adfærd
- Forstyrrende adfærd
- Brug af andre kognitive evner
- Kopiering
- Oversocial adfærd

Opsummering: Balance i hverdagen

Det er indgribende i hverdagen (det er hårdt at kommunikere)

Træthed/energiforvaltning: Behov for pauser/"kommunikationsfri" for at kunne være klar igen (til eks. gruppearbejde eller til omklædningsrummet efter fodbold)

Eksekutive funktioner er ofte ramt (organisering, planlægning, overblik/arbejdshukommelse)

Fokus på at støtte eleven der *"hvor DLD'en spænder ben lige nu"*

Vigtigt at forstå hvorfor eleven agerer eller reagerer som han gør –i tæt samarbejde med hjemmet

Spørgsmål

A poem by

Naomi

From being very young
I've grappled with my tongue
The words are in my head
But I struggle to make them said
I've got lots of things to say
But people can take that away
My brain feels crazy
But others think I'm lazy
I'm completely misunderstood
My safety blanket is my hood
I sometimes like my space
And at times, I need a friendly face
All I want is friends and acceptance
And to learn how to write a full sentence
Please take time to read about my disorder
So you can understand and be my supporter

Visit **RA DLD**.org

DLD venlig skole

Indhold –Del 2

Skolens opgave som DLD venlig skole

Elever med DLD i skolen – udfordringer og behov?

Handleplan/tiltag med udgangspunkt i skolehverdagen

Det gode sproglige læringsmiljø i klassen for alle elever - materialerne *”DLD venlig undervisning”* og *”DLD venlig underviser”*

Eksempler på strategier i skolehverdagen til elever med DLD

Hjemmet, lederen, den fagprofessionelles rolle og inddragelse af skolens logopæd

Skolen som DLD-Venlig

Den DLD venlige skoles opgave bliver som for alle andre børn, at skabe deltagelse i læring og fællesskaber og da sprog er et bærende element i rigtig meget undervisning er dette fokus særligt vigtigt for elever med DLD

Det kræver ledere, vejledere, lærere og pædagoger, der er nysgerrige på elevens behov for deltagelse samt udvikling af læringsrum, hvor gode understøttende sproglige miljøer prioriteres og indtænkes i skoledagen.

OM DLD:

DLD (Developmental Language Disorder) er en diagnose der medfører, at eleven har en langsom og besværlig sprogtiltagelse, og dermed har vedvarende sproglige udfordringer. Det betyder, at det er svært for eleven at tilegne sig sprog, bearbejde sprog og udtrykke sig sprogligt. De sproglige udfordringer forsvinder ikke, men eleven kan sagtens udvikle sig sprogligt - udviklingen tager bare længere tid og kræver vedvarende hjælp fra omgivelserne. Man kan sammenligne det med elever, der er ordblinde, som også skal have ekstra hjælp til at lære at læse.

Eleverne med DLD - udfordringer

At lære sprog er at lære systemer. Elever med DLD har svært ved at se/opdage disse systemer både i forhold til tilegnelse af lyde, ordforråd, grammatiske regler og regler for kommunikation

Hvor andre elever ofte lærer sproglige regler helt af sig selv (implicit) har børn med DLD brug for at man viser/forklarer dem systemerne (eksplicit)

Mens jævnaldrende har brug for at have hørt ca. 13 gentagelser for at forstå et ord, har elever med DLD brug for ca. dobbelt så mange gentagelser for at forstå et nyt ord. På samme måde har elever med DLD brug for at øve sig på at bruge et nye ord eller en ny grammatisk form ca. dobbelt eller op til hele 3 gange så mange gange som jævnaldrende

Alle børn laver udviklingsmæssige fejl. Børn med DLD laver den hyppigere og længerevarende.

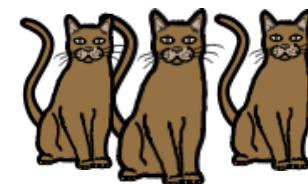
Mise-kat

Killing

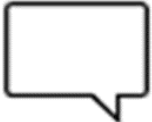
Mis

Kat

Katte

Sprog i skolen – skrift og tale

Sprog	Receptivt 	Produktivt
Mundtligt 	Lytte – forstå	Samtale
Skriftligt 	Læse - afkodning	Skrive – stave
	Læse - forståelse	Skrive – tekster

Med inspiration fra kataloget: https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/GSK_Vejledning_Sproglig%20udvikling_2020.pdf

Ordblindhed

Sprog	Receptivt 	Produktivt
Mundtligt 	Lytte - forstå	Samtale
Skriftligt 	Læse - afkodning	Skrive - stave
	Læse - forståelse	Skrive - tekster

Specifikke vanskeligheder med sprogforståelse i læsning

Sprog	Receptivt 	Produktivt
Mundtligt 	Lytte - forstå	Samtale
Skriftligt 	Læse - afkodning	Skrive - stave
	Læse - forståelse	Skrive - tekster

Flere sprog

Sprog	Receptivt 	Produktivt
Mundtligt 	Lytte - forstå	Samtale
Skriftligt 	Læse - afkodning	Skrive - stave
	Læse - forståelse	Skrive - tekster

Sammensatte læsevanskeligheder

Sprog	Receptivt 	Produktivt
Mundtligt 	Lytte - forstå	Samtale
Skriftligt 	Læse - afkodning	Skrive - stave
	Læse - forståelse	Skrive - tekster

DLD – Forståelse og Produktivt

Sprog	Receptivt 	Produktivt
Mundtligt 	Lytte – forstå	Samtale
Skriftligt 	Læse – afkodning	Skrive – stave
	Læse – forståelse	Skrive – tekster

DLD – Produktivt

Sprog	Receptivt 	Produktivt
Mundtligt 	Lytte – forstå	Samtale
Skriftligt 	Læse – afkodning	Skrive – stave
	Læse – forståelse	Skrive – tekster

DLD og ordblindhed

Sprog	Receptivt 	Produktivt
Mundtligt 	Lytte – forstå	Samtale
Skriftligt 	Læse – afkodning	Skrive – stave
	Læse – forståelse	Skrive – tekster

Øvelse - mundtlig instruktion

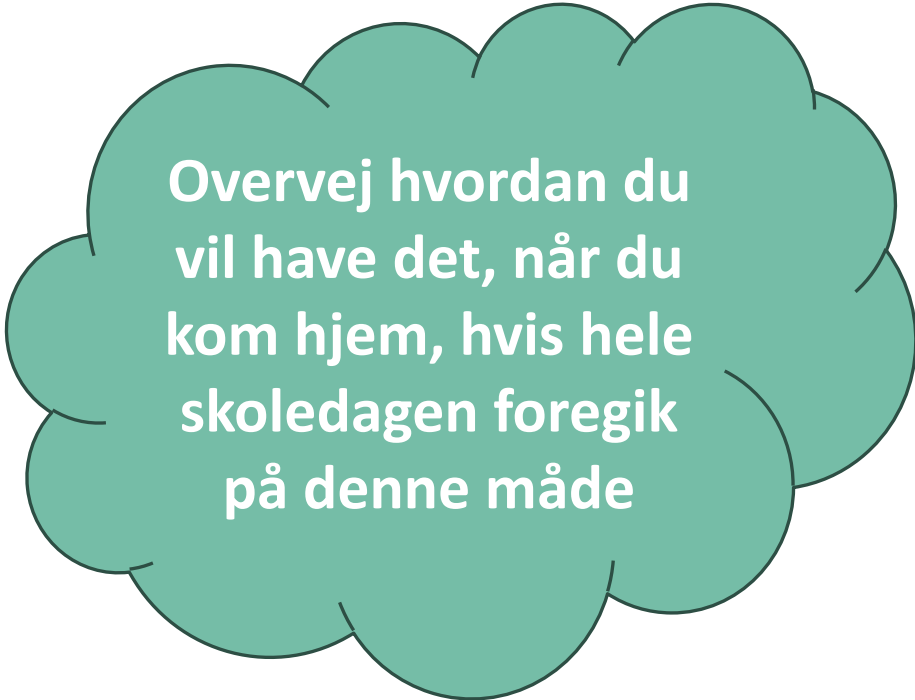
LYT

Egne tanker - summe

Overvej, hvad
instruktøren/læreren
kunne have gjort
anderledes, for at I
bedre kunne deltage.

Overvej hvordan du
vil have det, når du
kom hjem, hvis hele
skoledagen foregik
på denne måde

Elever med DLD

– Behov undervisning

Elever med DLD har brug for at ØVE SIG MEGET, så de har brug for rammer med:

Gentagelser med fokus på dybdelagring/huskekroge og strategilæring

Stilladsering med henblik på deltagelse

Stilladsering med henblik på sproglig deltagelse

Præcise instruktioner, de kan forstå

Sproglige læringsmiljøer, hvor der er fokus på at bruge og lære sprog sammen både i skrift og tale

DLD venlig skole - Hvad kalder det så på?

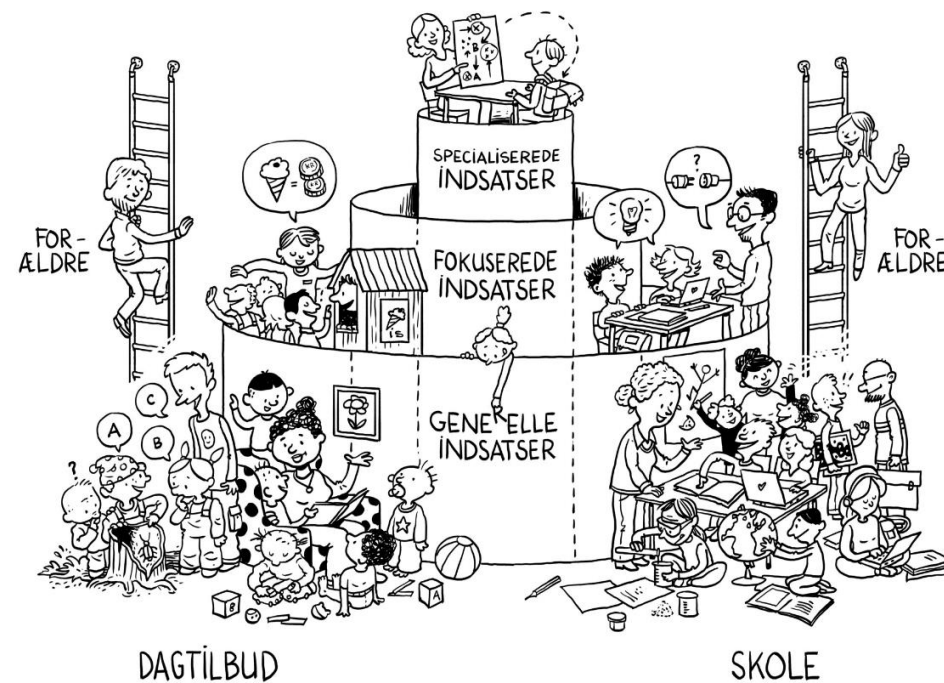
Kendskab til elevens behov (udfordringer og styrker)

Systematik i forhold til at opdage, arbejde med og følge eleven.

Rammer der giver plads til tværfaglighed, samarbejde på tværs af hjem og skole samt plads til forskellig organisering i skolehverdagen (hold mm)

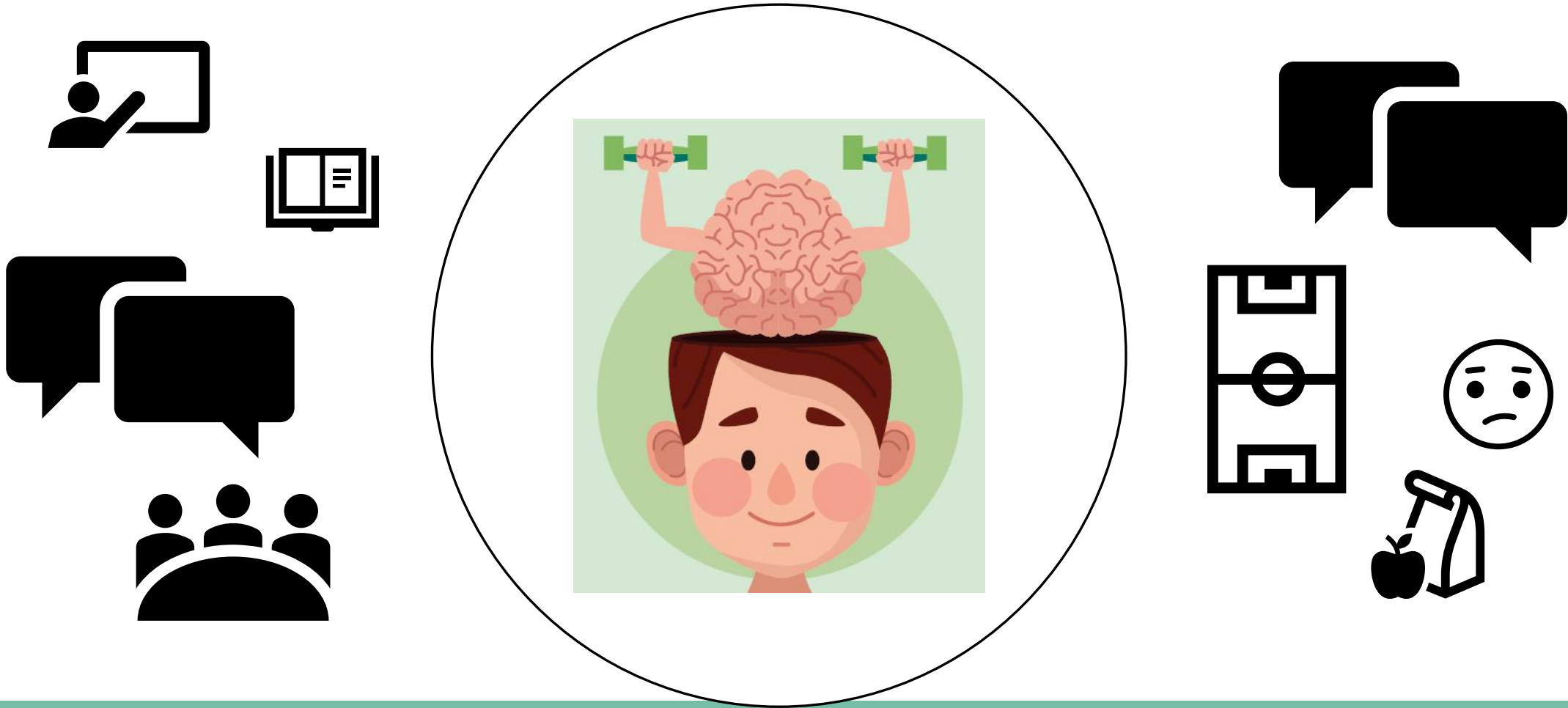
Fokus på sprog (herunder skriftsprog) i alle fag

Tæt samarbejde med hjemmet

Handleplan med fokus på deltagelse, læring og trivsel

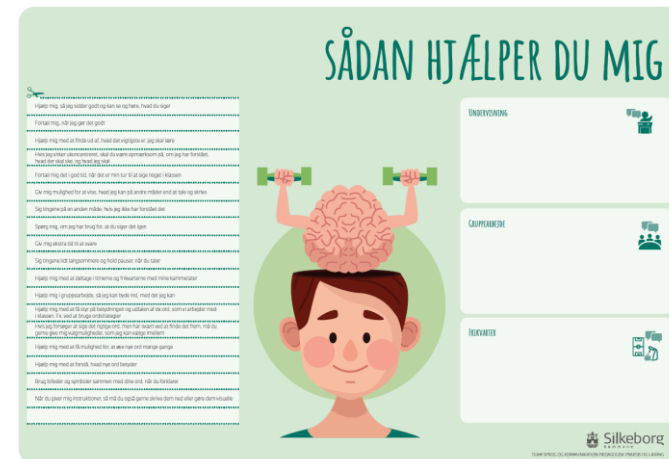
-med udgangspunkt i elevens behov/rammen

At være nysgerrig på elevens behov

<https://sprogogskriftsprogsilkeborg.dk/forside/handleplan-6-18-ar/sproglige-vanskeligheder/> (Under fanen anbefalinger)

Ordforråd				
Udsagn	Ses som forventet Sæt kryds	Ses hvis.. Sæt kryds og uddyb nedenfor	Ses ikke som forventet Sæt kryds	Skal undersøges nærmere* Sæt kryds
1) Eleven anvender et nuanceret ordforråd i hverdagstale				
2) Eleven anvender præcise ord frem for at italesætte ord som "den der" og "det der"				
3) Eleven anvender nye ord og begreber fra fagene (fagsprog)				
4) Eleven mobiliserer ord i passende tempo				
Noter				
Teamets kommentarer:				

Godt sprogmiljø i klassen

For alle elever

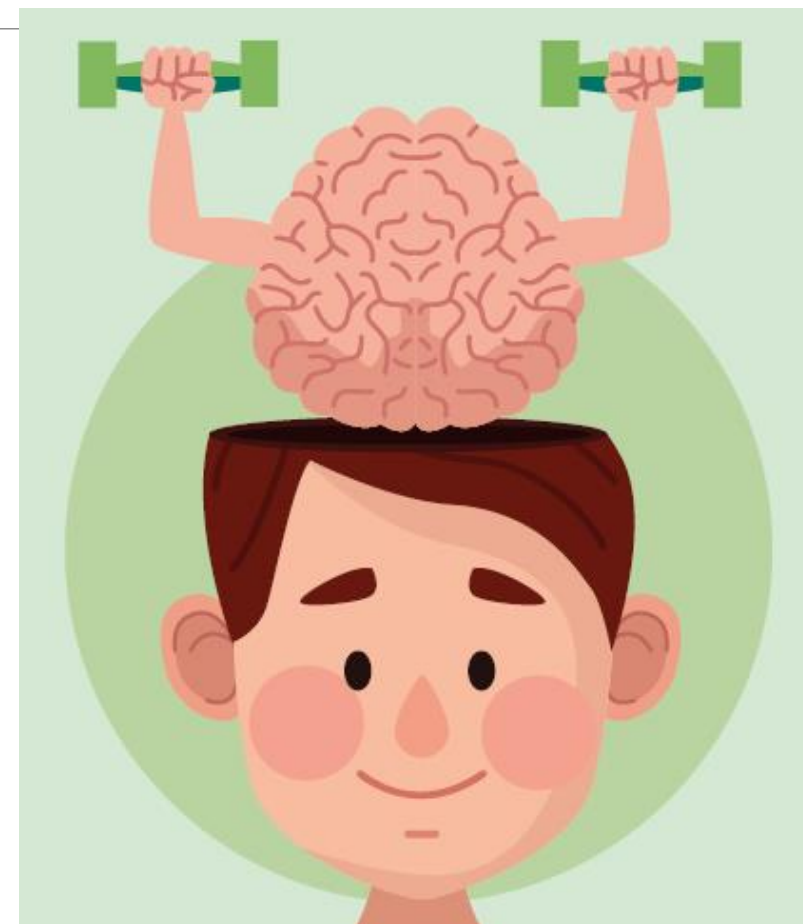
Kendetegnet ved disse 3 elementer

- A) Sprogindlæringsmiljøet (fysiske miljø og kontekst)**
- B) Sprogindlæringsmuligheder (strukturerede)**
- C) Sprogindlæringsinteraktioner (fagprofessionelles måde at tale til/med eleverne)**

Kilde: "Literacydidaktik" af Friis, Kirtsen m.fl.

Læs mere om sprogudviklende undervisning på hjemmesiden for sprog og skriftsprog:

<https://sprogogskriftsprogsilkeborg.dk/forside/handleplan-6-18-ar/sprog-og-skriftsprog-i-alle-fag/>

DLD-Venlig undervisning

DLD-VENLIG UNDERVISNING

SPROGVUDVILKENDE LÆRINGSFÆLLESSKAB

Alle elever har brug for læringsfællesskaber, hvor man kan undre sig og lære sprog sammen. Elever med DLD har brug for en tilgang, hvor sprog og sproglige regler forklares/vises.

- Vær undersøgende sammen. Tænk højt, fx når I møder svære ord, sproglige talemåder eller sproglige regler.
- Sikr forståelse hos eleverne undervejs.
- Indtænk aktiviteter, hvor eleverne selv skal bruge sproget.
- Arbejd med sprog og fagord i alle fag.
- Planlæg før-under-efter aktiviteter med fokus på sprog som en del af undervisningen.
- Vælg fokusord for undervisningen indenfor hvert tema. Hav fokus på gentagelser, synlighed samt etablering af huskekroge, så ordene lagres.

FAST STRUKTUR, RUTINER OG VISUEL STØTTE

Elever med DLD profiterer af genkendelighed, da det frigiver overskud til undervisningens indhold.

- Lav et program på tavlen, og brug det undervejs i timen.
- Brug visuel støtte som fx ikoner, farver og billeder på tværs af emner og fag.
- Brug strukturer, skabeloner og arbejdsmetoder på tværs af emner og fag.
- Fasthold vigtige begreber/ord/skabeloner ved at hænge dem op, og brug det undervejs i undervisningen.

DELTAGELSESMULIGHEDER

Elever med DLD kan deltage og lære i undervisningen, hvis vi er nysgerrige på, hvilken stilladsering, de har brug for, for at kunne deltage ligeværdigt.

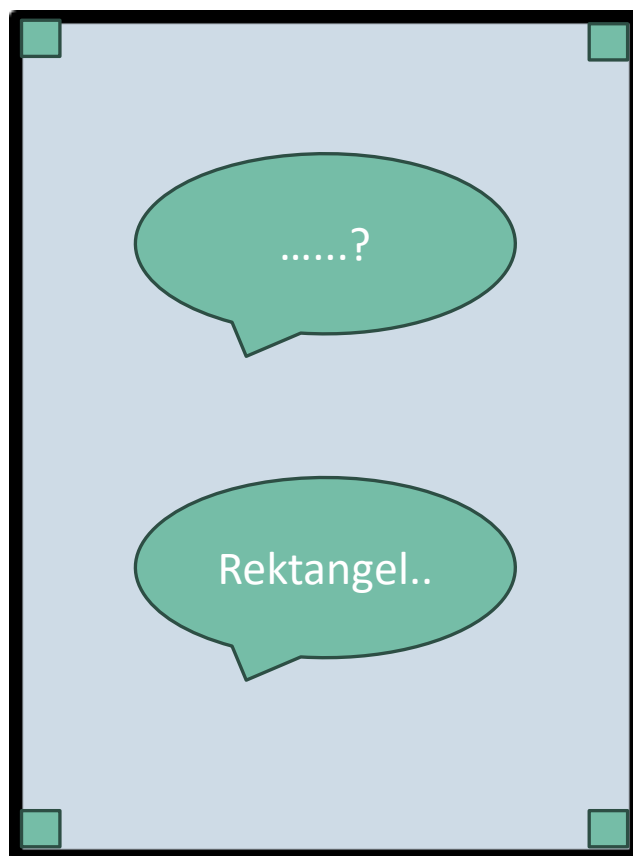
- Få et overblik over, hvad eleven kan, og hvor eleven har brug for stilladsering for at deltage.
- Indtænk brug af multimodale undervisnings- og præsentationsformer.
- Skab struktur/rutiner ved aktiviteter med sprogligt indhold fx i forhold til opgaven, rollefordeling og brug af modelsætninger.
- Lav "snyd foran" værksteder, hvor elever kan forberede sig fx på ord, lære om sætningsopbygning eller lære nye værktøjer/strategier til brug i undervisningen.
- Skab tæt kontakt til hjemmet, og inddrag forældrene i forhold til forberedelse og repetition.
- Indtænk læse-skriveteknologier.

For yderligere inspiration til arbejdet med sprog og skriftsprog i fagene.
<https://sprogogskriftsprogsilkeborg.dk/forside/handleplan-6-18-ar/sprog-og-skriftsprog-i-alle-fag/>

 Silkeborg
KOMMUNE

TEAM SPROG OG KOMMUNIKATION PEDAGOGISK PRAKSIS OG LÆRING

DLD-Venlig underviser

DLD-VENLIG UNDERVISER

UNDERVISERENS ROLLE

- Alle elever har brug for læringsfællesskaber, hvor man kan undre sig og lære sprog sammen. Elever med DLD har brug for en tilgang, hvor sprog og sproglige regler forklares/vises i et roligt tempo. Vær opmærksom på, at det kan være svært for eleven at fastholde længere auditive beskeder.
- Vær sproglig rollemodel. Tænk højt, forklar tanker og sammenhænge undervejs i den undersøgende proces.
 - Vær undersøgende på sprog og sproglige sammenhænge.
 - Vær opmærksom på at metaforer, ordsprog og længere/komplekse instruktioner kan være svære at forstå.
 - Nedsæt taletempoet.

Sproglig stilladsering

Elever med DLD kan deltage og lære i undervisningen, hvis vi er nysgerrige på, hvilken stilladsering, de har brug for. Da elever med DLD ofte er udfordret på at finde ord og danne sætninger, er det væsentligt at tænke i sproglig stilladsering for at øge den sproglige deltagelse i klassen.

SPROGLIG DELTAGELSE	SPROGLIG STILLADSERING	EKSEMPEL
Der er fokus på mundtlig deltagelse . Underviseren forventer, at eleven fortæller.	Kommenter på elevens handlinger, og afvent respons. <i>Vis med kropssprog, at du forventer et svar.</i>	"Du tegner et rektangel. Jeg kan se, at alle fire vinkler er rette"
Der er fokus på mundtlig deltagelse . Underviseren forventer, at eleven fortæller.	Gentag og udvid/fuldend elevens ord og sætninger.	Eleven siger: "et rektangel" Underviseren svarer: "Ja et rektangel, og man kan se, at alle fire vinkler er rette"
Der er fokus på mundtlig deltagelse . Underviseren forventer, at eleven udtrykker sig i en helsætning .	Tilbyd modelsætninger . <i>Kan gives direkte til eleven, men kan også introduceres til klassen forud for en mundtlig aktivitet.</i>	"Hvad er et rektangel?" "Du kan sige – Et rektangel er en firkant med fire rette vinkler"
Der er fokus på mundtlig deltagelse . Underviseren forventer et bestemt rigtigt svar .	Giv valgmuligheder .	"Hvilken form har et rektangel?" "Er den firkantet eller trekantet?"
Der er fokus på deltagelse . Underviseren forventer et bestemt rigtigt svar .	Giv eleven mulighed for at vise sit svar med andre modaliteter. F.eks. ved at pege, vise eller tegne det. Underviseren sætter ord på.	"Vis mig rektanglet" "Du peger på den firkant, hvor alle fire vinkler er rette – helt rigtigt"

For yderligere inspiration til arbejdet med sprog og skriftsprog i fagene.

<https://sprogogskriftsprogsilkeborg.dk/forside/handleplan-6-18-ar/sprog-og-skriftsprog-i-alle-fag/>

 Silkeborg
kommune

TEAM SPROG OG KOMMUNIKATION | PEDAGOGISK PRAKSIS OG LÆRING

Strategier, der hvor DLD spænder ben

Når man støder på et nyt ord man ikke kender

Skriv med ordet:	Sag ordet om ordet:
Følgesordet:	
Eller skriv på ordet:	Sag ordet i en sætning:

Følgesordet:
Lyt til ordet (Hør stemmen og hør ordets lyd):
Sag, skriv og tegn ordet:

Brug af modelsætninger til fortællinger/tekster

Weekendsnak

I weekenden var jeg...

Indsæt billede eller tegn

Her...

Indsæt billede eller tegn

Det var ...

Indsæt billede eller tegn

Fortælling

Det startede med...

Indsæt billede eller tegn

Så...

Indsæt billede eller tegn

Til slut ...

Indsæt billede eller tegn

**Skriv en boganmeldelse
-skønlitteratur**

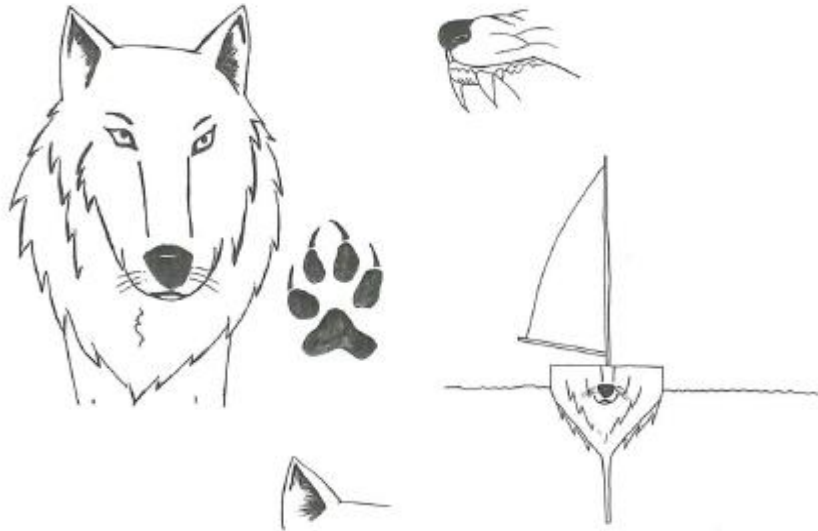
Navn _____
Dato _____

Overskrift Fakta om bogen Titel Forfatter Forlag og udgivelsesår Antal sider	Boganmeldelse af ...
Resume Husk: Du må ikke afsløre, hvordan bogen ender!	Bogen handler om ... som ... og hvad der sker, da ... Dette får stor betydning for ...
Læseoplevelsen Beskriv hvordan det var at læse bogen. Fx velskrevet, hurtigt at læse, let, svær. Spændende, sjov kedelig. Heltik tempo, langsom...	"Titel" er ...
Fremhæv det bedste, og giv et eksempel.	Jeg vil fremhæve ... Et godt eksempel er ...
Kritik Det positive (og evt. negative)	Jeg synes, at bogen er ... Det skyldes især ...
Hvem bør læse bogen? Fx hesteinteresserede piger ... drenge i 5. klasse som kan tåle et godt gys.	Jeg vil (vil ikke) anbefale (titel på bogen) til ... fordi ...
Giv stjerner 1 = dårlig 5 = fantastisk	Jeg giver bogen: ★★★★★

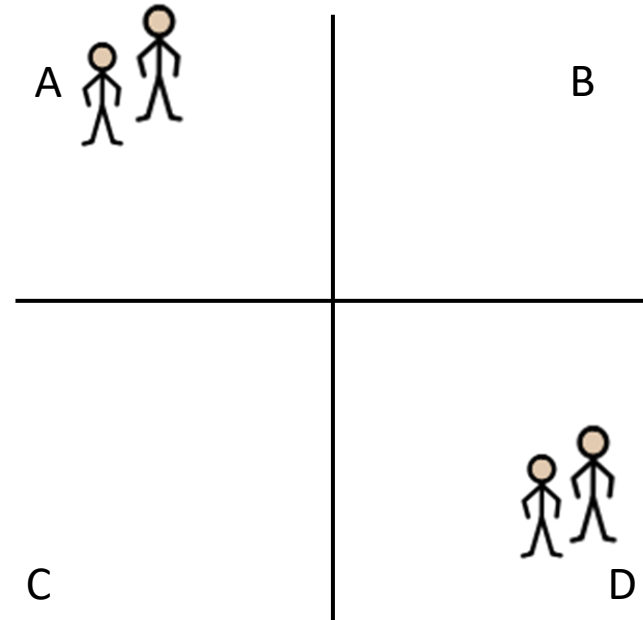
©Margit Gade 2017 · www.margitgade.dk

Brug af andre udtryksformer til at forklare sig eller løse en opgave fx tegning eller film

Eksempel 1. Beskrivende tekst i biologi om ulvens udseende

Ulven har et kraftigt hoved, og dens pande er mere stejl end en hunds. Snuden er lang med en sort næse, ørerne er trekantede og er behårede indeni. Den har en smal brystkasse, som er formet som kølen på en sejlbåd. Dens poter er store med sorte kløer ...

At gribe en opgave an

100% 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

Efterhånden kunne folk b
fartøjer til bestemte opga
Et vikingskib var bygget
kløvede træstammer. Det
uden at de mistede deres
og sødygtige skibe.

Efterhånden
fartøjer til bes
Et vikingskib
kløvede træes
uden at de m
og sødygtige

Forstavn og a
Det betød, at
fartøj at bryde

Efterhånden

Wizkids

DEN DANSKE ORDBOG

fartøj substantiv, interkon
-et, -er, -erne

HIST første led verbet fare 'bevæge sig (hurtigt) af sted'

1 transportmiddel der bevæger sig til søs • fx et skib eller en båd

ved hjælp af en robåd sættes [flygtningene] om bord i et større fartøj

Betydning

Billedsøgning

Google

fartøjer

Alle Billeder Videoer Produkter Nyheder Bøger

Skagen Redde hav Marinehjemmeværnet

printshoppen.dk
Fartøjer | printshoppe...

TURBINE forlaget - L...
Alt om fartøjer - Mac...

YachtBroker
YachtBroker | Køb og salg af ...

Hjemmeværnet
Skib og materiel

TS-SKIB
Fartøjer til salg

printshoppen.dk
Fartøjer | printshoppe...

TURBINE forlaget - L...
Alt om fartøjer - Mac...

YachtBroker
YachtBroker | Køb og salg af ...

Hjemmeværnet
Skib og materiel

TS-SKIB
Fartøjer til salg

Opskrift – Matematik (Visuel)

	Kopier opgaven ind i skemaet.
	Led efter nøgleord* og slå svære ord op. Beskriv med egne ord , hvad du skal i opgaven.
	Løs opgaven fx ved at regne, tegne eller lave diagrammer. Skriv/klip udregningen/tegningen/diagrammet ind. <i>Brug evt. hjælpesætninger/skemaer</i>
	Sikr dig at du har svaret på opgaven Skriv svaret med egne ord. <i>Brug evt. hjælpesætninger/skemaer</i>

Skriv en klumme om brokkultur i det offentlige rum.

Som forberedelse til din tekst skal du søge oplysninger om brokkultur.

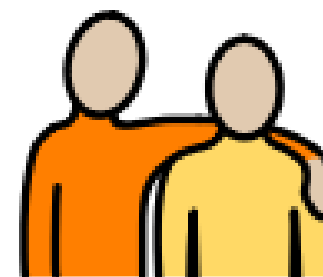
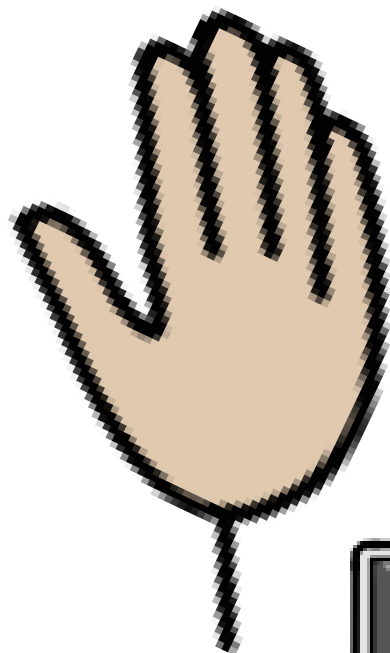
I din klumme skal du:

- give eksempler på egne eller andres oplevelser med brok i det offentlige rum

Søge/hente/spørge om hjælp

*Han skulle
eleverne ikke
lytte efter*

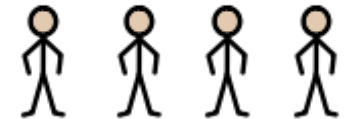
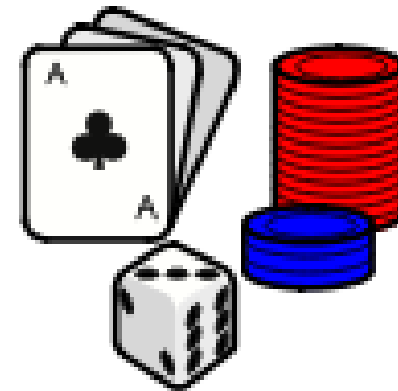
*Han skulle
ikke lytte
efter
eleverne*

At komme i leg/kontakt og efterfølgende samspil med andre børn

 Vil du lege?
 Vi kan lege...

 Vil du spille?
 Vi kan spille...

Indsatsniveauer

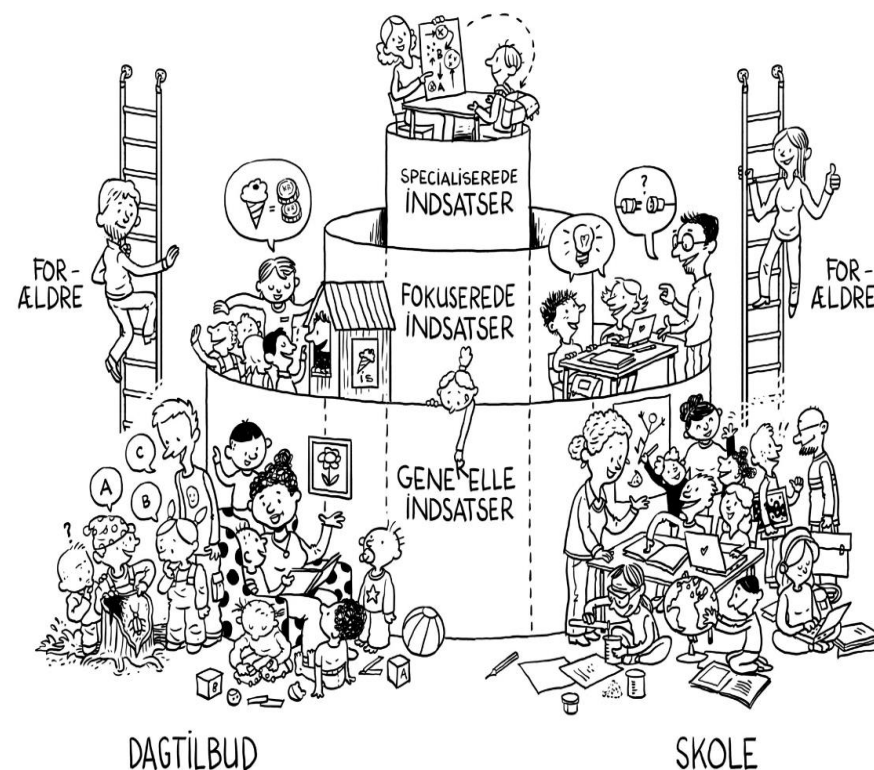
Mange børn med DLD (milde udfordringer) vil kunne trives og udvikle sig fagligt på det generelle indsatsniveau i klassen, hvor undervisningen så vidt muligt tilgodeser alle elever.

Nogle elever med DLD har derudover brug for en fokuseret indsats på et mindre hold med andre, der har samme behov. Det kunne fx være snyd foran værksteder, hvor elever kan træne brug af LST som hjælpemiddel eller opbygning af forforståelse fx med udgangspunkt i fokusord forud for et emne.

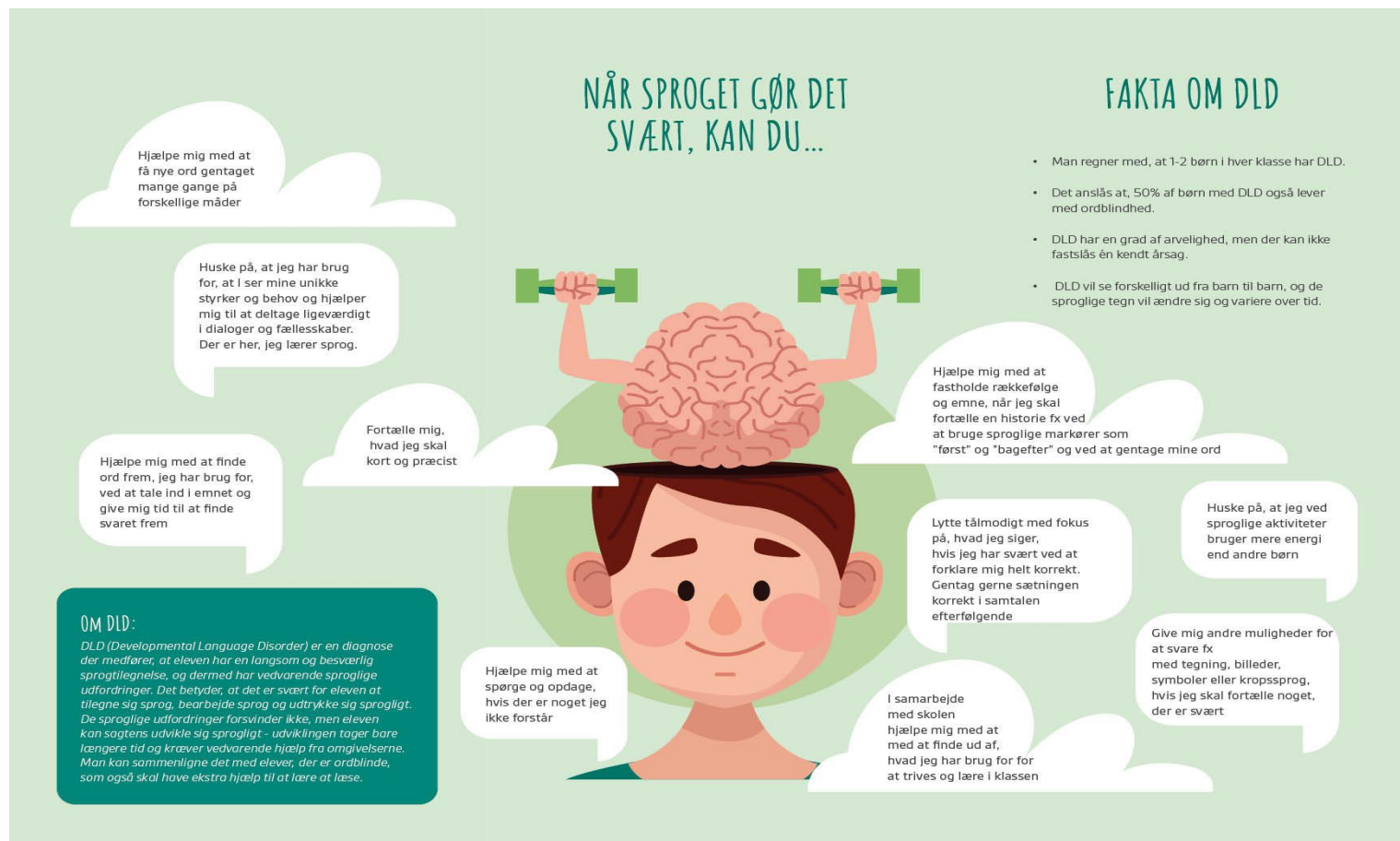
For enkelte elever med DLD (omfattende udfordringer) fx elever med mere sammensatte vanskeligheder, kan der være brug for specialiserede indsatser, der er tilpasset den enkelte elevs individuelle behov. Denne indsats kan varetages af en lærer på skolen eller evt. af en ekstern ressourceperson fra PPL – eller i et samarbejde mellem de to.

Indsatsniveauerne hviler på hinanden. De generelle indsatser fungerer som fundament for både de fokuserede og de specialiserede indsatser. Sammenhæng ned til det generelle niveau er afgørende for succes i de tiltag, der sættes i gang.

DLD er der hele døgnet, hjemmet er en vigtig samarbejds- og sparringspartner

DLD venlig skole - Hjem

Den DLD venlige skole - fagprofessionelle

Fagprofessionelles rolle (vejleder, pædagog, lærer)

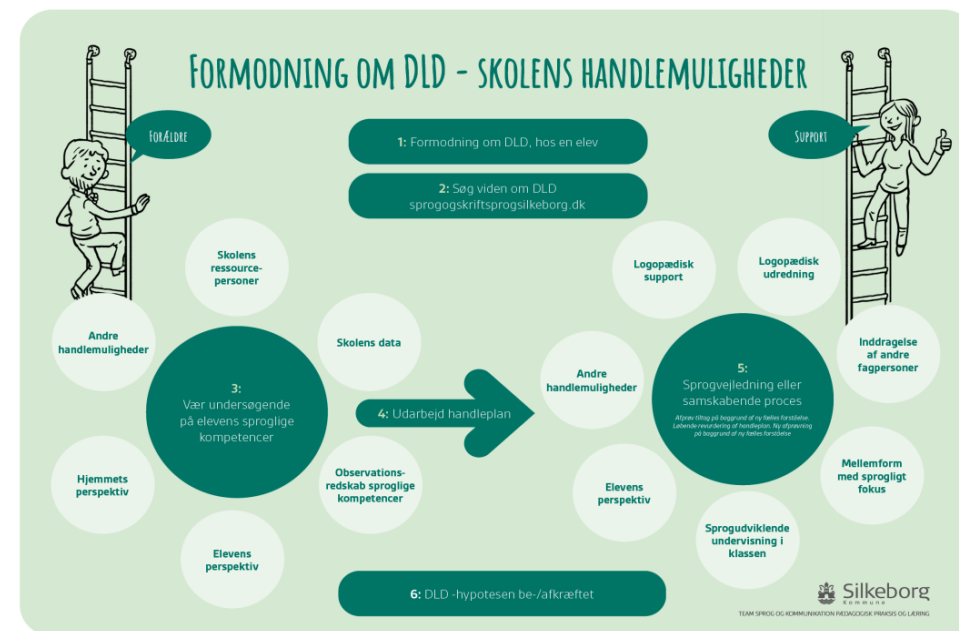
At skabe rammer for udvikling af sproglige læringsmiljøer, hvor der er fokus på deltagelse for alle børn ved fx at

Prioritere tid at komme tæt på barnet og nysgerrig på barnets behov/brug for stilladsering forud for deltagelse

Være undersøgende på skolens egen data samt overgangsbeskrivelser i forhold til at blive klogere på barnets vanskeligheder.

Samarbejde på tværs af lærerteams og have fokus på at sikre deltagelse og gode sproglige læringsmiljøer for alle elever sammen frem for egen undervisning

Oprette handleplaner, hvor styrker, udfordringer, tiltag og udvikling beskrives over tid.

Den DLD venlige skole - leder

Lederens rolle

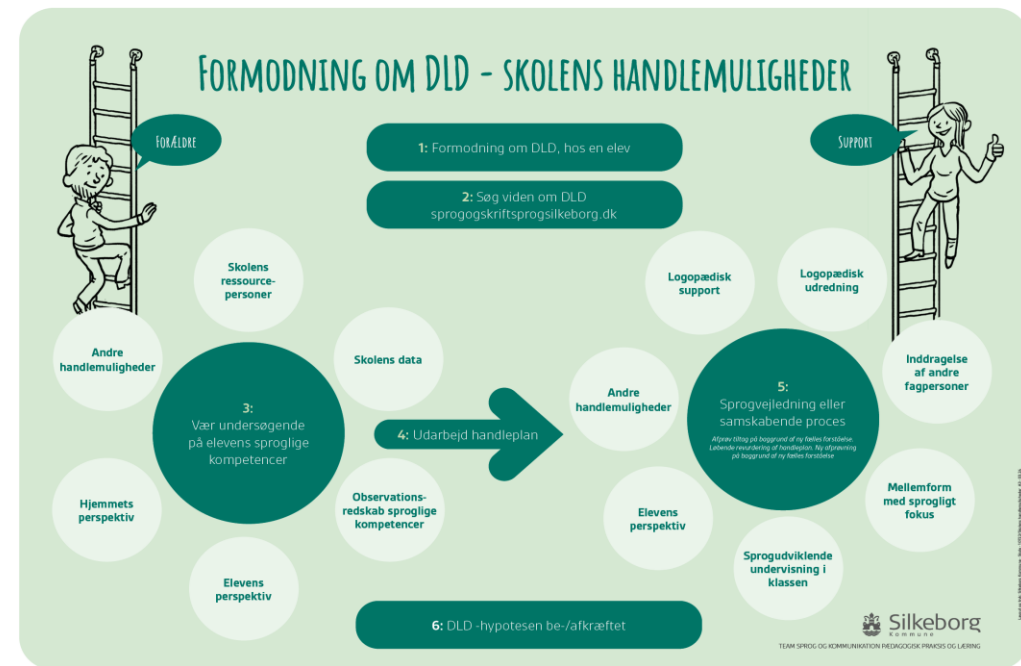
At skabe rammer for udvikling af sproglige læringsmiljøer, hvor der er fokus på deltagelse for alle børn ved fx at

Prioritere tid til vejledere samt intern pædagogisk drøftelse i forhold til udvikling af læringsmiljøet

Understøtte systematisk arbejde med dynamiske handleplaner

Understøtte brug af skolens egen data fx testmateriale/opgaver mm samt data fra overgange fx børnehaven.

Inddrage PPL efter behov

DLD venlig skole - PPL

PPL (logopæden) rolle /andre fagpersoner

Sparring på rammen eller elevens behov, så stilladseringen og rammen omkring eleven kan tilpasses.

Inddrages efter behov gennem hele processen, men hav øje for logopædens rolle i arbejdet samt elevens behov.

Kan i samarbejde med skole og hjem på baggrund af det undersøgende arbejde over tid be/afkræfte diagnosen DLD.

Vidste du, at du kan
invitere skolens logopæd
ind i et samarbejde ved
at invitere til en
sprogvejledning eller en
samskabende proces?

Målet er ikke at få diagnosen DLD men at strukturere og tilpasse undervisningen med mulighed for deltagelse for alle børn også dem med formodet DLD.

En evt. DLD diagnose vil ikke i sig selv ændre noget for eleven, men det kan jeres tiltag derimod.

En diagnose kræver systematisk arbejde over tid og gives kun, hvor det giver mening for eleven.

Inspiration til sprogudviklende undervisning

Broen til fagsprog

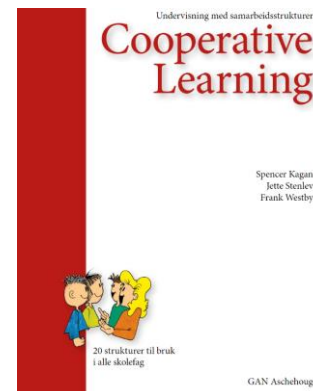
Skrupå sprognappen

Skub på ordene

Sproglig udvikling (printes som PDF)

CL strukturer (Aktiviteter hvor dialogen gives til eleverne)

<https://sprogogskriftsprogsilkeborg.dk/forside/handleplan-6-18-ar/sprog-og-skriftsprog-i-alle-fag/>

Læs mere om DLD her

<https://sprogogskriftsprogsilkeborg.dk/forside/handleplan-6-18-ar/sproglige-vanskeligheder/> (plus alle materialer til print)

<https://nvol.dk/>

”Literacydidaktik” af Friis, Kirsten m.fl.

Den DLD venlige skole

Hvis vi er opmærksomme på elever med DLD i skolen, kan vi ved at arbejde struktureret med gode sproglige læringsmiljøer sikre deltagelse for alle elever med sproglige udfordringer – også elever med DLD.

I den DLD venlige skole kan elever med DLD som en del af undervisning eller på et lille hold/individuel lære strategier til at deltage og lære sprog i skolehverdagen.

Sprogudviklende undervisning for alle

- En kombination af grundlæggende greb i undervisningen gode for alle elever samt særlige fokusområder for hhv. ordblinde elever, elever med DLD samt flersprogede elever.
- Et skema til at vurdere den planlagte undervisning.
- Kan sikre, at alle elever, uanset deres individuelle udfordringer, har adgang til de samme læringsmuligheder.

Det sprogudviklende blik

Brug skemaet til at vurdere din planlagte undervisning. Har eleven mulighed for at udvikle sit sprog i faget? Tager undervisningen højde for behovene hos de elever, du har i klassen?

Grundlæggende elementer i den sprogudviklende undervisning for alle elever

Struktur på undervisningen
Modellering (læreren gør det, eleverne forventes at gøre)
Stilladsering (tydelig rammesætning af aktiviteten)
Visualisering (overblik, fokusord, tidslinjer, modeller, processer)
Differentiering (individuelt, holddeling, fagligt, socialt)
 Løbende opmærksomhed på elevens **zone for nærmeste udvikling**
 Eksplicit og vedholdende undervisning i **brugen af strategier**
Eksplicit sprogundervisning i en faglig kontekst
LST som deltagelsesmulighed
 Systematik til **fastholdelse af viden**
Kroge til at hænge ordene op på
 Aktivér og giv eleverne **forforståelse**
Deltagelsesmod (skab et trygt læringsmiljø, hvor eleven tør øve sig)
 Byg **viden** op sammen
 Giv tid til at tænke før svar, ordforråd, gentagelser, translanguaging

Ordblinde elever	Elever med DLD	Flersprogede elever
Modeller med LST.	Gentag nye ord på mange forskellige måder.	Rammesæt sprogudviklende aktiviteter, der skaber mulighed for at øve sproget.
Skab deltagelsesmuligheder gennem brug af LST.	Giv korte og præcise instruktioner med mulighed for at genbesøge anvisningen.	Samarbejd med eleven om anvendelse af LST og strategier - når eleven møder en sproglig udfordring.
Samarbejd med eleven om anvendelse af LST og strategier.	Fasthold rækkefølger i aktiviteter, emner og samtaler.	Sæt tempoet ned, så der bliver tid til sproget.
Giv tid til anvendelse af LST.	Sæt tempoet ned, og giv tid og støtte til at finde ordene frem.	Faciliter visuel støtte.
Samarbejd med eleven om selvopfattelse og mindset.	Giv mulighed for at formidle svar med tegning, billede, symbol el. kropssprog.	Lad eleven være en ligeværdig del af fællesskabet - vis, at flere sprog og kulturer har værdi.
	Italesæt mønstre og systemer i sproget.	

Læseguide:

Mange af de sproglige elementer i skemaet, der er placeret ved én af elevgrupperne med særlige behov, vil de resterende elever i klassen også have stor gavn af. De sikrer, at alle elever, uanset deres individuelle udfordringer, har adgang til de samme læringsmuligheder. Sådanne tiltag fremmer en inkluderende kultur, hvor mangfoldighed værdsættes og understøttes.

Spørgsmål